

משה בחיים. בתשובת ר' שמואל בכרך²⁷, שנכתבה תוך שנה למותו של מהר"ל מפראג²⁸, נאמר: "והנה לא אתמה על האיש רע ובליעל מעדת קרח יוזל שליהגג, אשר זה מלאכתו כל ימי חייו לחרחר ריב ומדון, וכדברים האלה עשה ג"כ להישיש מהר"ם טנבך ז"ל כאשר אמר לי בנו החכם השלם מהר"ר רא יצו, ונכתב לי ממדינת עלוזו מכמה אנשים חשובי ובני סמכא שהמה הזהירוני שלא ליטפל בריבו". לאור התעודות החדשות ברור, שראשי תיבות אלה מכוונים לר' משה לואנץ ובנו ר' אליהו²⁹. לבסוף אעמוד בקיצור על כתבים אחרים מידי ר' משה, הנמצאים בצרור התעודות שברשותי: (א) עשר המלצות לעניים מבקשי צדקה, מהן ארבע מצוינות בתאריכים: ש"מ"ה, ש"מ"ו ושנ"ה. בחלקן הן כתובות בחרוזים, ובחלקן בצורת ביאורים או דרושים קצרים על מאמרי חז"ל והזוהר. שמות אלו נזכרים בהמלצות: יודא, יעקב, יוחנן סג"ל, הגאון ר' דוד בלומא, האלמנה מרת ביילא, האלוף בתורה כמר יצחק בר גרשון, נודע בשערים שכל ימיו למד עם נערים, עני מזרעו של מהר"ם מרוטינבורק. (ב) התשובה שתקן הגאון המופלא אב"ד כמוהר"ר יששכר מק"ק ווירמש לאיש שהכ' ודחה אביו שנפל ארצה. האיש שביקש תיקון תשובה על חטאו הוא ליווא יודא איש עשפך³⁰ בר יצחק, מעשה החטא היה, שהפיל את אביו בשעת מריבה בין אביו לבין אמו. ר' יששכר מוורמש הטיל עליו צום במשך ארבעים ימים רצופים, וכן סיגופים אחרים ומתן צדקה, ליד האלוף הר"ר שמעון יצו. נוסף לכך הוטל עליו לבקש מחילה מאביו בכל ערב לפני הפסקת הצום בנוסח זה: "כי עוני אגיד אדאג מחטאתי, אנא חטאתי חטאה גדולה ליי אלהי ישראל אבינו שבשמי וחללתי ובזיתי וחרפתי וגדפתי ופגמתי מערכות אלקי חיים ותורתו הקדושה ובעטתי באבי הזקן, אנא השם כפר נא סלח נא מחל נא לעוני ולפשעי, כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדיך תמיד, ולא אשוב עוד לאולתי ולסכלותי". חתימת התשובה היא: "דברי הכותב באמת ומשפט וצדקה ישראל יששכר שפירא". התשובה היא ללא ציון השנה, אבל ר' משה רשם את מועד ההעתקה: "העתקתיו מכתבת יד הגאון הג"ל משה בן לא"א כהר"ר יוסף וצל לואנץ ער"ח ניסין (!) שסא לפ"ק"³¹. (ג) בשולי ס' הזוהר ישנן הערות רבות בכתב-ידו של ר' משה לואנץ, רוב

27. שו"ת חוט השני, סי' כ"ז.

28. עיין קופמן, שם, עמ' 19—21. מהר"ל נפטר בסוף שנת שס"ט.

29. קופמן, שם, עמ' 19, הערה 2 העלה השערה מוטעית לזיהויים של ר"מ טנבך ובנו, דרך אגב למדים אנו מדברי ר' שמואל בכרך, שר' משה לואנץ פעל גם כדיין בין יהודי עלזאס.

30. Eschbach.

31. על ר' יששכר שפירא עיין קופמן, שם, עמ' 9. נראה לי, שהשגתו החריפה של ר' שמואל בכרך על פסק דינו של ר' יששכר (שו"ת חוט השני, סי' י"ח) מכוונת אליו. ר' משה לואנץ עמד בקשרים אמיצים אתו, ולפי עדות בנו ר' אליהו (שם, סי' כ"ב), שלא שמו לב אליה עד עתה, קבע ר' משה את התנאים למרותו על בני הקהילות שבסביבה, כשנתקבל לאב"ד בוורמש. ואלו דברי ר' אליהו באגרתו לר' שמואל בכרך: "הגם שהיינו יכולין לברו' ב"ד כשר, בכל זה לא רצינו לעשות מפני הסבה השניה החזקה, להראות אל מ"כ אדוני שיש לו יד וממשלה על המדינה הזאת להרוס ולבנות, וינהוג נשיאותו ברמה ובלעדו לא ירים איש את ידו ורגלו. אכן כתנאי מבוארים גלוי וידועי אשר היו מאז ומקדם עם כל רב ורב, כאשר נתוקן (!) ע"י זקני מכמה דורות החכמי הגדולי מהור"ר יוחנן לוריא ז"ל וזקני הר"ר יוסף יוזלמן י"ץ (!), גם מחדש נחת חידשו אותן הדברי ע"י אבי הגאון

ההערות אינן אלא סיכומים קצרים בלשון הזוהר או בעברית, ורק הערות מעטות מכילות ביאורים או תיקוני נוסח. ליד הערותיו של ר' משה מצויות הערות רבות בכתב-יד דומה, ובהן ביאורים מעניינים וחשובים. הערות אלו הן מידי ר' אליהו לואנץ, כפי שיוצא בבירור מתוספת להערת ר' משה (פרשת קדושים, עמ' קנט), שהעיר למלים "פומבי דמלכא": "פי' חותם". וז"ל התוספת: "כבוד אבי הגאון ז"ל"ה מונחת במקומו, כי הערוך פי' גילוי והביא כמה ראיות". בהערותיו של ר' אליהו מובאים ביאורים רבים בשם רמ"א. ביאורים אלה לקוחים מפירוש הרמ"א לזוהר, שהגיע לידי ר' אליהו בהיותו בקראקא³².

התעודות

א

דיו אלו ימי' וכל מי כנישותיו אין די ספוק לכתו' הניסי' והנפלאות אשר עשה עמנו אל אדון כל המעשי' ית', אשר נשאנו על כנפי רחמיו המרובי' ולא יתמו חסדיו לנצח מעם עמו אשר בחר משבעי' לשון להיות לו לעם סגולה, ובכל דור ודור הראה לנו שנהג אותנו ברחמי' וחמלה, ולו דומיה תהלה. אך קצת אכתו' למען ידע דור אחרון, יזכרו וישובו אל יי' ויקוו לרחמיו וחסדיו ועליו יבטחו ויקוו.

בשנת בהש"ם¹ אבטח קודם ל"ג בעומר שכבתי על משכבי בבית ב"א² כמ"ר ליפמן שי' בטינשהי'³, והנה ראיתי בחלום איך שבאו אנשי רשע ושללו ובזזו מבני עמינו, וצווחתי ככרוכי' ⁴ עליה': מה המעשה אשר תעשון, ולית דאשגח בי, וראיתי הארץ תוהו ובוהו. ונבהלתי על החלום, ובקומי ספרתי לב"א שיש לפשפש במעשי', כי יש לחשוש שיש ממש בדבר.

וכף אייר מת ההגמון שטרוספורג⁵, ותכף כשומעינו הדבר נבהלנו עד למאד⁶, כי בימיו בקשו לדחותו מכסאו ולהשיב אחר תחתיו⁷, מה נעשה כעת. ותוך חודש ימי' אחר מיתתו הרימו מקום שטרוספורג דגל ואספו עם⁸ והושיבו להגמן בן דוכס מבראנדיבורג⁹, והמליכו

מהור"ר משה ז"ל"ה עם מהור"ר יששכר י"ץ (!). גם עדות זו מאשרת, שר' משה פעל כפרנס וכנציגם הרשמי של יהודי עלזאס.

32. עיין כתבי ר' אברהם עפשטיין, כרך א, עמ' שמג.

1. בכ"י מעל לשורה: שנ"ב, והוא התאריך הנכון.

2. בן אחותי. בהמשך הוא נזכר כבן גיסו רפאל.

3. Dinsheim.

4. בכ"י מעל לשורה: בחלו'.

5. Johann von Manderscheid שכיין כבישוף בשנות 1568—1592.

6. בהלתם מובנת, מכיון שזכות הישיבה בסביבת שטרסבורג ניתנה לבני המשפחה עלידי הבישוף ההוא.

7. משנת 1584 חתרו מתנגדיו להחליש את השפעתו ולהדיחו. עיין Ritter, שם, עמ' 37—39.

8. בכ"י מחוקה כאן מלה אחת.

9. המועמד הפרוטסטנטי היה Johann Georg, בן 15, בנו של Joachim Friedrich von Magdeburg.

שנעשה לדוכס מברנדנבורג בשנת 1598, לאחר מות אביו. עיין Ritter, שם, עמ' 67, 143. התואר "דוכס מבראנדיבורג" מורה, שהתעודה לא נכתבה לפני שנת שנ"ח.